

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Kuuleminen 25.2.2025

KAA 6/2023 vp (eheytyshoitojen kieltäminen)

Psyykkisen väkivallan rangaistavuus voimassa olevassa rikoslaissa

Psyykkinen väkivalta voi tulla rangaistuksi pahoinpitelynä tai sen yrityksenä. Rangaistavuus edellyttää joko terveyden vahingoittumista eli seurausta (pahoinpitely) tai varteenotettavaa riskiä terveyden vahingoittumisesta (pahoinpitelyn yritys). Pahoinpitely on rangaistava vain tahallisenä. Tekijän on täytynyt pitää vähintään varsin todennäköisenä tekonsa toisen terveyttä vahingoittavaa luonnetta. Myös vammantuottamuksen tunnusmerkistö (RL 21:10) voisi olla sovellettavissa.

Psyykkinen väkivalta tunnistetaan poliisin työssä ja oikeuskäytännössä huonosti. Tapauksia on ollut vähän ja vain yksittäiset tapaukset ovat edenneet tuomioistuimeen saakka. Joitain syyksi lukevia tuomioitakin on vuosittain annettu, mutta tuomiot ovat olleet hyvin harvinaisia ja useimmissa tapauksissa on psyykkisen väkivallan lisäksi ollut kysymys myös fyysisestä pahoinpitelystä. Suurimmat ongelmat liittyvät sen näyttämiseen, että psyykkisen painostamisen ja terveyden vahingoittumisen välillä olisi riittävä syy-yhteys. Psyykkisen väkivallan uhriksi joutuu tyypillisesti ihmisiä, joiden psyyke on muutoinkin haavoittuva tai järkkynyt. Ilmeisesti psyykkisen väkivallan ja toisen valtaan ottamisen ilmiö tunnetaan poliisissa varsin huonosti. Niissä maissa, joissa psyykkinen väkivalta on säädetty selkeämmin rangaistavaksi omana rikoksenaan, psyykkisen väkivallan tapauksia on edennyt tuomioon saakka enemmän. Tosin psyykkisen väkivallan tunnistamisen ongelma on edelleen olemassa sielläkin, missä pakottava kontrolli on psyykkisenä väkivaltana säädetty nimenomaisesti rangaistavaksi.

Eheytyshoidot psyykkisenä väkivaltana

Eheytyshoidoissa voisi ajatella olevan kysymys myös sellaisesta toisen henkilön itsemääräämisoikeuden loukkauksesta ja valtaan ottamisesta, joka voisi täyttää pakottavan

kontrollin määritelmän. Laatiessamme oikeusministeriölle selvitystä pakottavan kontrollin kriminalisoinnista emme löytäneet syyttäjien tai tuomioistuinten ratkaisusta yhtään tapausta, jossa olisi arvioitu eheytyshoitojen rangaistavuutta. Nyt on Pirkanmaan käräjäoikeudessa käsiteltävänä tapaus, jossa vastaajia syytetään pahoinpitelystä, heidän annettuaan väitetysti eheytyshoitoa eräälle henkilölle.

Eheytyshoidot voivat kansalaisaloitteessa viitatus tutkimustiedon mukaan vahingoittaa hoidettavan terveyttä. Vapaus ja terveys ovat tärkeitä oikeushyviä, joita on perusteltua suojata myös kriminalisoinneilla. Ensisijaisesti ongelman ratkaisua pitää kuitenkin hakea koulutuksesta ja terveydenhuollon toimista. Kriminalisointi voisi kuitenkin ilmentää eheytyshoitojen moitittavuutta, parantaa ilmiön tunnistamista ja aikaa myöten olla omiaan ilmiötä vähentämään. Psykkinen terveys on yhtä tärkeä oikeushyvä kuin fyysinen terveys ja varsin usein nämä terveyden kaksi puolta ovat keskinäisessä riippuvuussuhteessa. Psykkinen pahoinpitely on jo nyt rangaistavaa. Yksittäisen ilmiön erilliskriminalisointi voisi olla ristiriidassa myös oikeasuhtaisuuden vaatimuksen kanssa. Oikeushyvien suojelun periaatteen näkökulmasta on perustellumpaa säätää rangaistaviksi kaikki sellaiset ilmiöt, joista aiheutuu tai on omiaan aiheutumaan saman asteinen oikeushyvän, tässä tapauksessa psykkinen terveyden ja vapauden loukkaus.

Merkittävin eheytyshoitojen kriminalisointiin liittyvä ongelma liittyy laillisuusperiaatteeseen. Kriminalisoinnin pitää olla toisaalta riittävä yleisellä tasolla määritelty ja toisaalta rangaistavan käyttäytymisen alan tulee ilmetä rikossäännöksestä täsmällisesti niin, että rikosvastuun ulottuminen tekoon tai laiminlyöntiin on ennakoitavissa.

Ajateltavissa oleva sääntelymalli

Pitäisin parhaana vaihtoehtona sitä, että säädetään yleinen pakottavan kontrollin rangaistavaksi säätävä rikossäännös. Malli voisi olla seuraavanlainen: ”Joka oikeudettomasti toistuvasti uhkauksella, pakottamisella, vapaudenriistolla, väkivallalla tai muulla niihin verrattavalla loukkauksella kohtuuttomasti rajoittaa toisen itsemääräämisoikeutta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan teon kohteessa pelkoa tai ahdistusta.” Kyseessä olisi on omiaan – rakenne, rikosvastuun edellytyksenä ei olisi seurauksen aiheutuminen vaan se, että teko tyypillisesti

aiheuttaisi uhrissa pelkoa tai ahdistusta. Tämä malli on laadittu käyttäen esikuvana Norjan, Tanskan ja Englannin lainsäädäntöä. Ruotsissa on ehdotettu säädettäväksi jokseenkin vastaavan sisältöinen rikostunnusmerkistö. Olemme päätyneet tähän malliin oikeusministeriölle laatimassamme selvityksessä (Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:20).

Yhteenvetona totean siis, ettei eheytyshoitoja ole perusteltua kriminalisoida omana rikoksenaan vaan osana yleistä pakottavan kontrollin rangaistavuutta. Olisiko ongelma ratkaistavissa oikeuskäytännöllä? Siltä osin kuin on kysymys pahoinpitelytunnusmerkistön soveltamisalan ulottuvuudesta eheytyshoitoihin, vastaus on myöntävä. Jos eheytyshoito on ollut sen laatuista vapauden ja itsemääräämisoikeuden rajoittamista, että siitä on aiheutunut tai voinut aiheutua terveyden vahingoittuminen, teko voitaisiin oikeuskäytännön linjauksella määritellä pahoinpitelyksi tai pahoinpitelyn yritykseksi. Myös vammantuottamuksen tunnusmerkistön soveltaminen voisi olla mahdollista.

Merkittävin psyykkiseen väkivaltaan puuttumisen este vaikuttaa kuitenkin olevan vaikeus osoittaa teon tai laiminlyönnin ja seurauksen välinen syy-yhteys tai ylipäätään se, onko terveys vahingoittunut. Psyykkisen terveyden vahingoittuminen on lähtökohtaisesti vaikeampaa osoittaa kuin fyysisen vamman syntyminen. Tämä ongelma poistuisi säätämällä pakottava kontrolli rangaistavaksi on omiaan – mallilla. Tapaukset, joissa psyykkisen terveyden vahingoittuminen olisi näytettävissä toteen, rangaistaisiin nykyiseen tapaan pahoinpitelynä.

Matti Tolvanen

OTT, rikos- ja prosessioikeuden professori (emeritus)

matti.tolvanen@uef.fi